

PRIEKŠVĀRDS

Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Inženierzinātņu vēstures pētniecības centra (IVPC) sagatavotais devītais zinātniskais žurnāls iznāk universitātes 163. jubilejas un ekonomista, publicista, politiķa un modernās žurniecības izglītības pamatlicēja Krišjāņa Valdemāra 200. jubilejas, kas iekļauta *UNESCO* svinamo gadadienu kalendārā, gadā. Popularizējot žurnieka profesiju un augstāko žurniecības izglītību, kā arī suminot modernās žurniecības izglītības pamatlicēju K. Valdemāru, 2025. gada 10. oktobrī notika devītā RTU Vēstures diena un RTU 66. starptautiskās zinātniskās konferences sekcijas «Inženierzinātņu un augstskolu vēsture» sekcijas sēde. Tajā tika prezentēti ziņojumi par pētījumiem inženierzinātņu vēsturē, kas tiek publicēti šajā žurnāla numurā. Vienu no tiem – «Rīgas Politehnikuma / Rīgas Politehniskā institūta absolventu (1875–1916) devums žurniecībai 19. un 20. gadsimtā», sagatavojuši RTU Latvijas Jūras akadēmija direktors Edijs Štāls, RTU profesore, RTU IVPC muzeja projektu vadītāja Alīda Zigmunde un RTU IVPC muzeja projektu vadītāja Rūta Lapsa. Pētījumā apzināti studenti, kuri būvējuši kuģus, vadījuši Jūrniecības departamentu starpkaru periodā (1927–1939) un Otrā pasaules kara gados (1942–1944). Absolventu vidū minams arī admirālis, Latvijas Jūras kara flotes komandieris (1931–1940) Teodors Spāde (1891–1970), Rīgas Politehnikuma / Rīgas Politehniskā institūta absolventi – jūrskolu skolotāji un augstskolu docētāji ar žurniecību saistītos mācību priekšmetos.

Otrs pētījums veltīts Rīgas un Karlsrūes (Vācija) inženieru starptautiskai partnerībai trijos gadsimtos (1862–2024). Sadarbība 19. un 20. gadsimtā veidojusies ar senāko tehnisko augstskolu Vācijā – 1825. gadā dibināto Karlsrūes Politehnikumu, kas mūsdienās pazīstams kā Karlsrūes Tehnoloģiju institūts. 20. gadsimta beigās un 21. gadsimtā RTU zinātniekiem un docētājiem sadarbība veidojusies ar Karlsrūes Augstskolu. Rīgas studenti devās uz Karlsrūi studēt gan 19., gan 20. gadsimtā, un daļa no viņiem inženiera diplomu ieguvuši Karlsrūē. Abu pilsētu augstskolu starptautisko partnerību izpētījuši RTU profesori Alīda Zigmunde, Jānis Kaminskis un Igors Tipāns, kā arī Varmijas un Mazūrijas Universitātes Olštīnā (*University of Warmia and Mazury in Olsztyn*; Polija) profesors Kamils Kovaļčiks (*Kamil Kowalczyk*), jo arī poļu zinātnieki ir studējuši Karlsrūē un dalījušies pieredzē ar šīs pilsētas inženieriem.

Trešā pētījuma autors ir privātās Skopjes Universitātes Amerikas koledžas Ziemeļmaķedonijā profesors Vladimirs Ladinskis (*Vladimir Ladinski*), kurš pievērsies augstākās izglītības attīstības vēsturei, izpētot ķīmijas inženieriju bijušajā Dienvidslāvijā. Īpašu uzmanību profesors

pievērsis trim senākajām valsts augstskolām – Belgradas Universitātei, Ļubļanas Universitātei un Zagrebas Universitātei, kas izveidojušās 20. gadsimtā starpkaru periodā. Rakstu V. Ladinskis veltījis sava tēva Boro Ladinska piemiņai. Raksta autora tēvs bija Skopjes Svētā Kirila un Metodija Universitātes profesors, bijušās Dienvidslāvijas Ķīmiķu un tehnoloģu asociācijas prezidents (1979–1981).

RTU saimei ir tradīcija katru gadu oktobrī, sagaidot RTU dzimšanas dienu 14. oktobrī, apmeklēt Rīgas kapos apbedīto bijušo rektoru kapavietas. Mārtiņa kapos gan nav apbedīts neviens no bijušajiem augstskolas rektoriem, taču tajos mūža mieru raduši ne tikai docētāji un bijušie studenti, bet arī Karls Ādolfs Tīlo – viens no Rīgas Politehnikuma (RP) dibināšanas iniciatoriem un RP Padomes locekļiem. Ceturtais pētījums veltīts Mārtiņa kapos apbedītajiem «politehniķiem». Tos apzinājusi vēsturniece Zinta Valdmane, personu dzīvesstāstos iedziļinājusies RTU profesore Alīda Zigmunde un Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta Kapu pārvaldes Mārtiņa un Torņakalna kapu pārzinis Valdis Gavars.

Žurnāla piektā raksta par Arnālu dzimtu un devumu Latvijas tautsaimniecībai autori ir RTU Inženierzinātņu vēstures pētniecības centra vadītāja docente Ilze Gudro un RTU Arhitektūras un dizaina institūta lektors Jānis Kalniņš. Pētījumam, tāpat kā visiem iepriekš minētajiem rakstiem, izmantoti gan Latvijas Nacionālā arhīva dokumenti, gan bibliotēku krājumi. Arnālu uzņēmums, kas nodarbojās ar bezalkoholisko un arī alkoholisko dzērienu ražošanu, Latvijas vēsturē iegājis kā lielākais mākslīgo minerālūdeņu ražotājs cariskajā Krievijā.

Zinātniskā žurnāla sestajā rakstā atspoguļoti pētījuma, kas veltīts Rīgas Politehniskā institūta (RPI) studentu un docētāju raksturojumiem un to leksikai padomju laikā, 20. gadsimta otrajā pusē, rezultāti. To veikusi RTU profesore Alīda Zigmunde, strādājot konsolidācijas projektā (2024–2025) kopā ar RTU Liepājas akadēmija kolēģiem. Raksturojumi (galvenokārt krievu valodā), kas glabājās personas lietās, tolaik tika rakstīti visiem RPI docētājiem un studentiem, un dažiem docētājiem to skaits sasniedza pat vairāk nekā divus desmitus.

Zinātniskā žurnāla noslēgumā tradicionāli atceramies un godinām iepriekšējā studiju gadā aizsaulē aizgājušos mācībspēkus un darbiniekus. 2024./2025. studiju gadā mūžībā devušies RPI / RTU docētāji un darbinieki – Viktors Aļohins, Jānis Auziņš, Pauls Barons, Daina Brence, Mārcis Dzenis, Sigurds Jaundālderis, Arvīds Kanbergs, Kārlis Ketners, Jānis Krastiņš, Velta Ļubkina, Laimonis Mālers, Skaidrīte Reihmane, Kārlis Timmermanis un RTU Goda doktors Rūdolfs Taurits. Žurnālā lasāmi viņu nekroloģi.

Zinātnisko žurnālu noslēdz RTU 2024./2025. studiju gada nozīmīgāko notikumu hronoloģija (01.09.2024–31.08.2025).

Galvenā redaktore asociētā profesore *Dr. psych.* Airisa Šteinberga

FOREWORD

The ninth scientific journal prepared by RTU RCEH is published in the year of the University's 163rd anniversary and the 200th anniversary of the economist, publicist, politician, and founder of modern maritime education, Krišjānis Valdemārs, which is included in the UNESCO calendar of anniversaries. Popularizing the profession of a sailor and higher maritime education, as well as commemorating K. Valdemārs, the founder of modern maritime education, the ninth RTU History Day and the meeting of the section «History of Engineering Sciences and Institutions of Higher Education» of the 66th RTU International Scientific Conference were held on 10 October 2025. It presented reports on research in the history of engineering sciences, which are published in this issue of the journal. One of them, «The Contribution of Riga Polytechnicum (RP) / Riga Polytechnic Institute (RPI) Graduates (1875–1916) to Maritime Affairs in the 19th and 20th Centuries», was prepared by Edijs Štāls, Director of the RTU Latvian Maritime Academy; Alīda Zigmunde, RTU Professor and RTU RCEH Museum Project Manager; and Rūta Lapsa, RTU RCEH Museum Project Manager. The study identifies students who built ships and led the Maritime Department in the interwar period (1927–1939) and during World War II (1942–1944). Among the graduates are also Admiral, Commander of the Latvian Navy (1931–1940) Teodors Spāde (1891–1970), graduates of RP / RPI – maritime school teachers and university lecturers in maritime-related subjects.

The second study is dedicated to the international partnership of engineers from Riga and Karlsruhe (Germany) over three centuries (1862–2024). In the 19th and 20th centuries, the cooperation was developed with the oldest technical university in Germany – the Karlsruhe Polytechnicum, founded in 1825, and today known as the Karlsruhe Institute of Technology. At the end of the 20th century and in the 21st century, RTU scientists and lecturers have developed cooperation with Karlsruhe University of Applied Sciences. Riga students went to Karlsruhe to study in the 19th and 20th centuries, and some of them obtained engineering diplomas in Karlsruhe. The international partnership of the universities of the two cities has been studied by RTU Professors Alīda Zigmunde, Jānis Kaminskis, and Igors Tipāns, as well as Professor Kamil Kowalczyk of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn (Poland), as Polish scientists have also studied in Karlsruhe and shared their experience with the engineers of this city.

The author of the third study is Vladimir Ladinski, a Professor at the private University American College Skopje in North Macedonia, who has focused on the history of the development of higher education, studying

chemical engineering in the former Yugoslavia. The Professor pays special attention to the three oldest state universities – the University of Belgrade, the University of Ljubljana, and the University of Zagreb, which were established in the 20th century during the interwar period. V. Ladinski dedicated the article to the memory of his father, Boro Ladinski. The author's father was a Professor at the University of Saints Cyril and Methodius in Skopje, as well as President of the Association of Chemists and Technologists of the former Yugoslavia (1979–1981).

The RTU folk has a tradition every year, in anticipation of RTU's birthday, on 14 October, to visit the graves of former rectors buried in the Riga cemeteries. Although none of the former rectors of the university are buried in the Mārtiņš Cemetery, not only lecturers and former students have found eternal peace there, but also Carl Adolf Thilo, one of the initiators of the founding Riga Polytechnicum (RP) and a member of the RP Council. The fourth study is dedicated to the «polytechnicians» buried in the Mārtiņš cemetery. They were identified by historian Zinta Valdmāne, RTU Professor Alīda Zigmunde, who has delved into the life stories of the individuals, and Valdis Gavars, Manager of the Mārtiņš and Torņakalns cemeteries of the Cemetery Administration of the Riga City Council Housing and Environment Department.

The authors of the fifth article in the journal about the Arnal family and their contribution to the economy of Latvia are Ilze Gudro, Associate Professor at the RTU Institute of Architecture and Design (IAD), Head of RTU RCEH, and Jānis Kalniņš, Lecturer at the IAD. The research, like all the previously mentioned articles, used documents from the Latvian National Archives and library collections. The Arnal company, which was engaged in the production of non-alcoholic and alcoholic beverages, went down in Latvian history as the largest producer of artificial mineral water in Tsarist Russia.

The sixth article in the scientific journal reflects the results of a study devoted to the characteristics and vocabulary of students and lecturers of Riga Polytechnic Institute (RPI) during the Soviet period, in the second half of the 20th century. It was conducted by RTU Professor Alīda Zigmunde, working on a consolidation project (2024–2025) together with colleagues from RTU Liepāja Academy. The characteristics (mainly in Russian), which were kept in personal files, were written for all RPI lecturers and students at that time, and for some lecturers, their number reached even more than two dozen.

The journal also contains obituaries of RPI / RTU personnel who passed away in 2024 and 2025. RPI / RTU faculty and staff who passed away in the 2024/2025 academic year were: Viktors Aļohins, Jānis Auziņš, Pauls Barons, Daina Brencē, Mārcis Dzenis, Sigurds Jaundālderis, Arvīds Kanbergs, Kārlis Ketners, Jānis Krastiņš, Velta Ļubkina, Laimonis Mālers, Skaidrīte Reihmane, Kārlis Timmermanis, and RTU Honorary Doctorate Rūdolfs Taurits. This issue of the journal concludes with a chronology of key events at Riga Technical University in the academic year 2024/2025 (1 September 2024–31 August 2025).

Editor-in-Chief, Associate Professor Dr. psych. Airisa Šteinberga